

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ШКІЛ НА ЗАКАРПАТТІ

© Коблик М.В., 2013

Розглянуто та охарактеризовано існуючу мережу шкіл на Закарпатті та її динаміку за останні роки, проблеми функціонування її матеріально-просторової бази та шляхи оптимізації мережі загальноосвітніх закладів на цій території з урахуванням особливостей цього регіону.

Ключові слова: архітектура, школа, освіта, навчально-виховний комплекс.

The article reviews and describes the existing network of schools in Transcarpathia and its dynamics in recent years. Problems functioning of the existing material and spatial framework and ways to optimize the network of secondary schools in the area, taking into account the existing features of the region.

Key words: architecture, school, education, educational complex.

Постановка проблеми

Невпинний розвиток суспільства ставить нові завдання перед навчальним процесом та освітою загалом. Нові вимоги і методики в освіті потребують реорганізації, оновлення та створення нового матеріально-просторового середовища. Мережа загальноосвітніх закладів на території Закарпатської області давно не відповідає вимогам, що сьогодні ставлять перед освітніми закладами. Суспільний прогрес незмінно ставить нові завдання перед освітою і навчанням і пред'являє сучасні вимоги до архітектури навчально-виховних установ. Матеріально-просторове середовище шкільної освіти в столиці давно перестало відповідати вимогам, що до нього ставлять. Аналіз вказаної проблемної ситуації заслуговує на науковий розгляд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням проблеми розвитку архітектури шкільних будівель та їх мережі у системі міста, формування архітектури шкіл з нетрадиційними методами навчання та в умовах інформаційного суспільства в науці і в архітектурі займалися такі вчені: В.І. Єжов, О.С.Слепцов, Л.М. Ковальський, Н.А. Консулова, О.М. Дячок, В.В. Смирнов, С.В. Позняк, Л.О.Шулдан.

Постановка завдання

Метою статті є аналіз особливостей формування існуючої мережі шкіл в Закарпатській області, виявлення її невідповідності до сучасних вимог освітнього процесу, а також пошук можливих шляхів розв'язання цієї проблеми.

Вступ

В сучасному світі освіта суттєво трансформується у всіх країнах світу. Усвідомлення необхідності та першочерговості виховання та надання високого рівня освіти молодим поколінням приводить до реорганізації навчального процесу на регіональному рівні та держави загалом.

Особливо гостро постає проблема розвитку та покращення наявної мережі шкіл та, зокрема, реконструкції шкіл, що не відповідають сучасним вимогам. Сьогодні є досить багато наукових праць в галузі архітектури з вивчення та розвитку загальноосвітніх споруд з урахуванням нових навчальних технологій і містобудівних тенденцій.

Доктор архітектури Л.М. Ковальський досліджував проблему розвитку архітектури навчально-виховних будівель під впливом нових навчальних технологій та містобудівних тенденцій. Доктор архітектури О.С. Слепцов займався вивченням та вдосконаленням нових конструктивних систем та їх впливом на архітектуру будівель, зокрема в реконструкції типової школи і перетворенні її на гімназію новітніх біотехнологій – сучасної школи ХХІ сторіччя. О. М. Дячок досліджувала принципи формування архітектури шкіл з нетрадиційними методами навчання. В своїй роботі вона розробила методи і прийоми формування архітектурного середовища школи, що ґрунтуються на антропософії. В дослідженнях Л.М. Консулової розроблено принципи організації архітектурного середовища на психологічному рівні залежно від вікової категорії школярів. Актуальною сьогодні темою енергозбереження займалась Л.О. Шулдан. У своїй роботі Лариса Олександрівна визначила принципи вдосконалення шкільних будівель з урахуванням енергозаощаджування.

З погляду цих напрямів наукових досліджень у проектуванні шкільних споруд основним завданням під час розроблення та формування нової навчально-просторової бази вважаємо врахування сучасних вимог та методик освіти, що ґрунтуються не тільки на суто архітектурно-просторових аспектах навчального процесу, а й враховують новітні дослідження в педагогіці, психології, колористиці, проксеміці та інших супутніх науках.

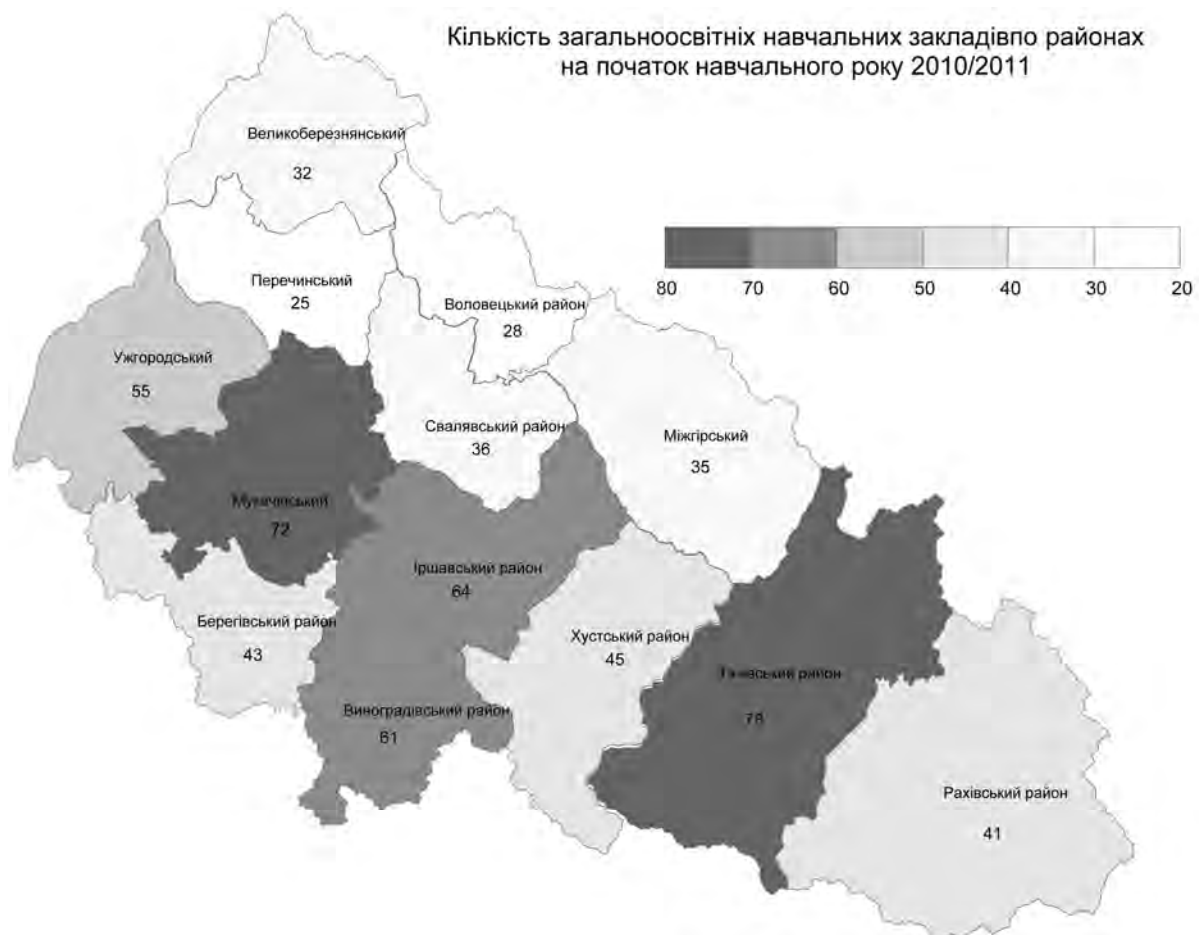
Мережа шкіл на території Закарпаття. Наявна мережа дошкільних навчальних закладів сьогодні не повністю задовольняє потреби населення. Хоч навчальні групи значно перевантажені, лише 56 відсотків дітей від загальної кількості відповідного віку відвідують дошкільні навчальні заклади. Черга з влаштування до дошкільних навчальних закладів налічує понад 106 тис. дітей. Крім того, здобуття якісної дошкільної освіти ускладнюється незадовільним станом матеріально-технічної бази дошкільних навчальних закладів.

Сьогодні мережа загальноосвітніх навчальних закладів Закарпатської області сформована відповідно до освітніх запитів та національного складу населення і у цьому навчальному році складається із 692 загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема 35 навчально-виховних комплексів (I ступеня – 27, I–II ступенів – 2, I–III ступенів – 6), з них 17 – у сільській місцевості; ЗОШ I ступеня – 129, ЗОШ I–II ступенів – 221, ЗОШ I–III ступенів – 269, ЗОШ II–III ступенів – 1, гімназій – 13, ліцеїв – 13 (з них п'ять приватних), вечірніх шкіл – 2.

Щодо мережі дошкільних навчальних закладів, то станом на 1 січня 2011 р. в області нараховувалось 532 дошкільні навчальні заклади, в яких виховувалось 35,5 тис. дітей, що на 1.6 тис. дітей більше порівняно з попереднім роком. За оперативними даними відсоток охоплення дітей дошкільною освітою в області становить 46,0 %: місто – 55,0 %; село 37 % (всеукраїнський показник 56 %, місто 68 %, село 33 %). Найвищий показник у містах Мукачеві (74 %), Ужгороді (66 %) та Іршавському (57 %), Воловецькому (49 %), Мукачівському (45 %), Виноградівському (42 %) районах. Низький показник у місті Чопі (51 %) та у Міжгірському (26 %), Рахівському (28 %), Тячівському (27 %) районах.

На рис. 1 чітко видно неоднорідність розміщення загальноосвітніх навчальних закладів на території Закарпатського регіону. Таке розміщення закладів освіти зумовлене історичними, містобудівними, соціально-економічними, демографічними та етнічними факторами.

Історичні фактори. Історичний розвиток Закарпаття можна умовно поділити на кілька етапів залежно від територіальної приналежності регіону до тієї чи іншої країни. В період, коли закарпатські землі входили до складу Австро-Угорщини (1717–1918), шкіл було мало, навчання велось не українською мовою, більшість дітей не мали можливості відвідувати школу, а в гірських повітах було 96–98 % неписьменного населення. Реальна освіта була представлена гімназіями та реальними школами. Багато з цих гімназій і сьогодні функціонують: Єзуїтська гімназія в Ужгороді (1778), Лінгвістична гімназія в Ужгороді (1912), Угорсько-Румунська гімназія в Мукачеві (1892), Римо-католицька гімназія в Ужгороді (1917), Гімназія в м. Берегово (1902) та інші.

*Рис. 1. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів по районах
на початок навчального року 2010/2011*

У складі Чехо-Словаччини (1919–1939) освітні заклади Закарпаття потрапили під шкільну реформу. В цей період продовжують діяти гімназії в Ужгороді, Мукачеві, Берегові та Хусті, однак помітна чехізація освіти, що сьогодні відображається в двомовності навчальних закладів. Хоч у 1938 р. було досягнуто рекордної кількості шкіл – 803 школи, навчання велось кількома мовами. На початку 1938/39 навчального року налічувалося 52 “горожанки” – українські/руські (23), чеські (24), угорські (4) та німецька (1), де нараховували 12,127 уч. [4]. Однак і надалі відчувався брак навчальних закладів у верховинських районах і сьогодні ця ситуація не змінилась, як бачимо з рис. 1.

Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944) розвивало мережу навчальних закладів регіону, будувались нові школи переважно з угорською мовою навчання чи зі змішаною, де навчання проводилось як угорською, так і русинською мовами.

За весь радянський період (1944–1991) населення Закарпаття зросло на 65 %. У 1946/1947 навчальному році в Закарпатті функціонувало 558 початкових шкіл. Серед шкіл діяли 98 угорськомовних. Зі зростанням чисельності російськомовного населення невдовзі запрацювало 17 шкіл із російською мовою навчання. Крім того, функціонували сім початкових румуномовних шкіл та одна словацькомовна.

Етнокультурні фактори. Територія краю багатонаціональна, оскільки розміщена на перехресті не тільки економічних і торговельних шляхів, а й національно-культурних. В таких умовах основним завданням освіти цього регіону є втілення ідей полікультурної освіти. Різноманітність, чисельність та частки найбільших національностей Закарпаття наведено в таблиці. У 2008–2009 навчальному році на Закарпатті функціонували 693 школи, серед яких 66 – з угорською мовою навчання, а 31 – змішані, тобто з українською та угорською мовами навчання. Таку багатонаціональну картину цього регіону необхідно враховувати під час проектування нових і реконструкції існуючих навчальних закладів для створення належних умов освіти різних національних меншин.

**Чисельність та частка найбільших національностей Закарпаття
за даними переписів 1989 та 2001 років**

Національність	Чисельність	
	1989	2001
Українці	976 749	1 010 127
Угорці	155 711	151 516
Румуни	29 485	32 152
Росіяни	49 458	30 993
Цигани	12 131	14004
Словаки	7329	5695
Німці	3478	3582
Білоруси	2521	1540
Інші	8756	5005
Разом	1245618	1 254 614

Це можливо реалізувати введенням паралельних класів з іншими мовами навчання чи згрупуванням таких в окремих закладах.

Демографічна ситуація краю постійно змінюється і потребує відповідного реагування та відображення в системі освітніх закладів. Для цього пропонується створення навчально-виховних комплексів з мобільною структурою, яка б реагувала на кількість дошкільнят.

Висновки

Проаналізувавши особливості формування сучасного стану мережі освітніх закладів на Закарпатті, можна зробити висновок, що у регіоні є ряд особливих вимог щодо проектування нових і реконструкції старих освітніх закладів. Окрім врахування суто регіональних аспектів проектування, потрібно реконструювати споруди відповідно до сучасних вимог навчального процесу в умовах інформаційного суспільства.

- 1. Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; редколег.: Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; відп. за вип. М. Токар. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – 720 с.*
- 2. Головне управління статистики у Закарпатській області. Діяльність закладів освіти у Закарпатській області / за ред. Г.Д. Гринник. – Ужгород, 2011.*
- 3. Статистичний щорічник районів і міст Закарпатської області за 2009. Частина II / за ред. Г.Д. Гринник. – Ужгород, 2010. – 111 с.*